

ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TS. Đinh Thị Phụng – TS. Dương Đình Tùng (Đồng chủ biên)

GIÁO TRÌNH
TRIẾT HỌC TRONG XU THẾ
VẬN ĐỘNG CỦA THỜI ĐẠI

ĐÀ NẴNG - NĂM 2022

MỤC LỤC

LỜI NÓI ĐẦU	6
Chương 1. TRIẾT HỌC VÀ VAI TRÒ CỦA TRIẾT HỌC ĐỐI VỚI SỰ PHÁT TRIỂN XÃ HỘI	8
1.1. Triết học và vấn đề cơ bản của triết học.....	8
1.1.1. <i>Đối tượng nghiên cứu của triết học trong lịch sử</i>	<i>8</i>
1.1.2 <i>Vấn đề cơ bản của triết học và trường phái triết học trong lịch sử</i>	<i>10</i>
1.2. Vai trò của triết học đối với sự phát triển xã hội.....	13
1.2.1. <i>Vai trò thế giới quan và phương pháp luận.....</i>	<i>14</i>
1.2.2. <i>Vai trò của triết học Mác - Lênin trong công cuộc đổi mới ở Việt Nam..</i>	<i>21</i>
Câu hỏi ôn tập	25
Chương 2. BẢN THỂ LUẬN	26
2.1. Nội dung cơ bản về bản thể luận trong lịch sử triết học	26
2.1.1. <i>Khái niệm bản thể luận</i>	<i>26</i>
2.1.2. <i>Nội dung cơ bản về bản thể luận trong triết học phương Đông.....</i>	<i>27</i>
2.1.3 <i>Nội dung cơ bản về bản thể luận trong triết học phương Tây.....</i>	<i>28</i>
2.2. Bản thể luận trong triết học Mác - Lênin	31
2.2.1. <i>Cách tiếp cận và giải quyết vấn đề</i>	<i>31</i>
2.2.2 <i>Vật chất</i>	<i>32</i>
2.2.3 <i>Ý thức</i>	<i>42</i>
2.2.4. <i>Mối quan hệ giữa vật chất và ý thức.....</i>	<i>45</i>
2.3. Khách quan và chủ quan.....	46
2.3.1. <i>Khái niệm khách quan và chủ quan.....</i>	<i>46</i>
2.3.2. <i>Mối quan hệ giữa khách quan và chủ quan.....</i>	<i>48</i>
2.3.3. <i>Ý nghĩa phương pháp luận trong sự nghiệp đổi mới ở Việt Nam.....</i>	<i>48</i>
Câu hỏi ôn tập	50
Chương 3. PHÉP BIỆN CHỨNG DUY VẬT.....	51
3.1. Các nguyên lý cơ bản của phép biện chứng duy vật	52
3.1.1. <i>Nguyên lý về mối liên hệ phổ biến</i>	<i>52</i>
3.1.3 <i>Nguyên lý về sự phát triển</i>	<i>56</i>
3.2. Các cặp phạm trù cơ bản của phép biện chứng duy vật.....	60
3.2.1 <i>Phạm trù cái riêng và cái chung.....</i>	<i>62</i>

3.2.2 Phạm trù nội dung và hình thức	64
3.2.3 Phạm trù nguyên nhân và kết quả	65
3.2.4 Phạm trù bản chất và hiện tượng	67
3.2.5 Phạm trù tất nhiên và ngẫu nhiên.....	69
3.2.6 Phạm trù khả năng và hiện thực	70
3.3. Các quy luật cơ bản của phép biện chứng duy vật.....	71
3.3.1. Quy luật chuyển hóa từ những thay đổi về lượng dẫn đến những thay đổi về chất và ngược lại	71
3.3.2. Quy luật thống nhất và đấu tranh của các mặt đối lập	74
3.3.3. Quy luật phủ định của phủ định.....	79
3.4 Vận dụng bài học phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện chứng trong công cuộc đổi mới ở Việt Nam.....	83
3.4.1 Vận dụng quan điểm toàn diện	83
3.4.2 Vận dụng quan điểm phát triển.....	85
3.5. Nhận thức luận duy vật biện chứng	90
3.5.1 Hai giai đoạn của quá trình nhận thức.....	90
3.5.2 Thực tiễn và vai trò của thực tiễn đối với nhận thức.....	94
3.5.3 Lý luận và vai trò của lý luận	104
3.5.4. Nguyên tắc thống nhất giữa lý luận và thực tiễn.....	108
3.5.5 Vận dụng lý luận nhận thức duy vật biện chứng trong sự nghiệp đổi mới ở Việt Nam.....	109
Câu hỏi ôn tập	114
Chương 4. CHỦ NGHĨA DUY VẬT LỊCH SỬ	116
4.1. Phương pháp tiếp cận về hình thái kinh tế - xã hội.....	117
4.1.1 Phương pháp tiếp cận của chủ nghĩa duy tâm, tôn giáo và triết học phương Tây đương đại	117
4.1.2 Phương pháp tiếp cận của triết học Mác-Lênin	120
4.2. Những nội dung cơ bản của học thuyết hình thái kinh tế - xã hội	123
4.2.1 Biện chứng giữa lực lượng sản xuất và quan hệ sản xuất.....	124
4.2.2 Biện chứng giữa cơ sở hạ tầng và kiến trúc thượng tầng.....	128
4.2.3. Giá trị khoa học của học thuyết hình thái kinh tế - xã hội	132
4.2.4. Vận dụng học thuyết hình thái kinh tế - xã hội trong xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam	138

4.3 Tồn tại xã hội và ý thức xã hội.....	143
4.3.1 Tồn tại xã hội	143
4.3.2 Ý thức xã hội	143
4.3.3 Mối quan hệ biện chứng giữa tồn tại xã hội và ý thức xã hội	144
4.3.4. Phát huy tính độc lập tương đối của ý thức xã hội trong công cuộc đổi mới ở Việt Nam.....	147
4.4 Triết học về con người	149
4.4.1 Khái luận các quan điểm về con người trong lịch sử triết học	149
4.4.2 Quan điểm về con người trong triết học Mác – Lênin.....	155
4.4.3 Phát huy nhân tố con người trong công cuộc đổi mới ở Việt Nam	157
Câu hỏi ôn tập	159
Chương 5. NHỮNG XU HƯỚNG NGHIÊN CỨU CƠ BẢN CỦA TRIẾT HỌC ĐƯƠNG ĐẠI.....	160
5.1 Xu hướng nghiên cứu triết học thế giới	160
5.1.1 Xu thế phát triển và vấn đề nghiên cứu của triết học thế giới đương đại	160
5.1.2 Xu hướng nghiên cứu cơ bản của triết học thế giới	166
5.2 Xu hướng nghiên cứu của triết học Việt Nam.....	168
5.2.1 Đổi mới và vấn đề nghiên cứu của triết học Việt Nam đương đại	168
5.2.2 Xu hướng nghiên cứu cơ bản của triết học Việt Nam.....	170
Câu hỏi ôn tập	173
TÀI LIỆU THAM KHẢO	174

LỜI NÓI ĐẦU

Trong lịch sử loài người “trước nay chưa có loại lý luận tư tưởng nào có thể có uy lực lớn mạnh như chủ nghĩa Marx”. Chủ nghĩa Mác với ba bộ phận hợp thành gồm Triết học Mác - Lênin, Kinh tế chính trị Mác - Lênin và Chủ nghĩa xã hội khoa học, đã có ảnh hưởng rất lớn ở những nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Ở Việt Nam, chủ nghĩa Mác là hệ tư tưởng khoa học, là nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam hành động để Đảng Cộng sản Việt Nam hoạch định đường lối, chính sách phát triển đất nước. Với địa vị quan trọng như vậy, trong chương trình đào tạo ngành Giáo dục Chính trị, Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng, ngoài học chương trình Triết học Mác – Lênin do Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành, người học còn được nghiên cứu, học tập học phần *Triết học trong xu thế vận động của thời đại*. Giáo trình lựa chọn những chuyên đề chuyên sâu về triết học Mác - Lênin gồm: vai trò của triết học; bản thể luận; phép biện chứng duy vật; nhận thức luận; chủ nghĩa duy vật lịch sử; triết học con người; xu hướng nghiên cứu của triết học thế giới và Việt Nam. Trong đó, xu hướng vận động của triết học Mác - Lênin trong công cuộc đổi mới ở Việt Nam trong những thập kỷ qua trở thành một trong những nội dung cơ bản và quan trọng, chiếm phần lớn nội dung của giáo trình. Với kết cấu như trên, giáo trình *Triết học trong xu thế vận động của thời đại* giúp cho bạn đọc không chỉ hiểu được kiến thức cơ bản của triết học Mác - Lênin mà quan trọng hơn là khẳng định được, chứng minh được vai trò của triết học Mác - Lênin trong thực tiễn; củng cố niềm tin vào bản chất khoa học và cách mạng của hệ tư tưởng nền tảng ở nước ta hiện nay.

Để giúp bạn đọc sử dụng giáo trình được thuận lợi, mỗi chương gồm: mục tiêu, nội dung, câu hỏi ôn tập. Mục tiêu gồm kiến thức, kỹ năng và thái độ. Về nội dung, mỗi chuyên đề tiếp cận theo hướng, tập trung phân tích quan điểm, tư tưởng của các nhà triết học trước Marx trong lịch sử triết học phương Đông và phương Tây, quan niệm của triết học Mác - Lênin, bài học phương pháp luận và cuối cùng là vận dụng của Đảng Cộng sản Việt Nam trong công cuộc đổi mới. Nội dung câu hỏi ôn tập chủ yếu là các câu hỏi tự luận ở mức phân tích, giải thích, chứng minh các vấn đề của triết học. Những câu hỏi tự luận giúp bạn đọc xác định được trọng tâm nội dung của từng chương và những vấn đề liên hệ, vận dụng của triết học trong thực tiễn đời sống.

Trong quá trình viết và hoàn thiện nội dung giáo trình, mặc dù các tác giả đã rất nỗ lực nhưng không tránh khỏi những thiếu sót, hạn chế. Tập thể tác giả mong nhận được góp ý của quý vị bạn đọc.

Trân trọng!

CÁC TÁC GIẢ

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ph.Ăngghen, *Biện chứng của tự nhiên*, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1971.
 2. Ban Tuyên giáo Trung ương Đảng, *Chủ nghĩa yêu nước Việt Nam*, Nxb Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2018.
 3. Bộ Giáo dục và Đào tạo, *Giáo trình triết học (Dùng trong đào tạo trình độ thạc sĩ, tiến sĩ các ngành khoa học xã hội và nhân văn không chuyên ngành Triết học)*, Nxb Đại học sư phạm, Hà Nội, 2016.
 4. Bộ Giáo dục và Đào tạo, *Giáo trình triết học Mác - Lênin (Dành cho bậc đại học hệ không chuyên lý luận chính trị)*, Nxb Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2022.
 5. Bộ Giáo dục và Đào tạo, *Giáo trình triết học Mác - Lênin (Dành cho bậc đại học hệ chuyên lý luận chính trị)*, Nxb Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2022.
 6. Doãn Chính, Đinh Ngọc Thạch, *Chủ nghĩa duy vật và chủ nghĩa kinh nghiệm phê phán, Vấn đề triết học trong tác phẩm của C.Mác - Ph.ăngghen V.I.Lênin*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà nội, 2003.
 7. Nguyễn Trọng Chuẩn, Phạm Văn Đức, Hồ Sỹ Quý, *Những quan điểm cơ bản của C.Mác - Ph.Ăngghen - V.I.Lênin về chủ nghĩa xã hội và thời kỳ quá độ*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 1997.
 8. Chen XianDa, *Phương thức triết học mácxít đối diện với hiện thực*, Tài liệu phục vụ nghiên cứu (lưu hành nội bộ), Viện thông tin khoa học xã hội, Hà Nội, 2020, số TN2020 -10,11,12.
 9. Đảng Cộng sản Việt Nam, *Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội*, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1991.
 10. Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội Đảng thời kì đổi mới và hội nhập (Đại hội VI, VII, VIII, IX, X, XI)* Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2013.
 11. Đảng Cộng sản Việt Nam, *Báo cáo tổng kết một số vấn đề lý luận- thực tiễn qua 30 năm đổi mới (1986-2016)*, Nxb Chính trị Quốc gia - Sự thật, 2015.
 12. Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội toàn quốc lần thứ XII*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- <https://tulieuvankien.dangcongsan.vn/ban-chap-hanh-trung-uongdang/dai-hoi-dang/lan-thu-xii/bao-cau-chinh-tri-cua-ban-chaphanh-trung-uong-dang->

khoa-xi-tai-dai-hoi-dai-bieu-toan-quoc-lanthu-xii-cua-dang-1600, truy cập 20/07/2022

13. Đảng Cộng sản Việt Nam, *Báo cáo tổng kết một số vấn đề lý luận - Thực tiễn qua 30 năm đổi mới (1986-2016)*, Nxb Chính trị Quốc gia - Sự thật, 2015.

14. Đảng Cộng sản Việt Nam, <http://tulieuvankien.dangcongsan.vn/van-kien-tu-lieu-ve-dang/hoi-nghi-bch-trung-uong/khoa-vii/ngghi-quyet-so-04-nqhntw-hoi-nghi-lan-thu-tu-bchtw-dang-khoa-vii-ve-mot-so-nhiem-vu-van-hoa-van-nghe-nhung-nam-truoc-1129>, truy cập ngày 27-10/2022

15. Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, tập 1, tập 2*, Nxb Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2022.

16. Nguyễn Như Diêm (dịch giả), *Những vấn đề mũi nhọn trong nghiên cứu triết học đương đại*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 2008.

17. Phạm Văn Đức, *Giáo trình triết học Mác - Lênin (khối các ngành lý luận chính trị)*, Hà Nội, 2019.

18. Will Durant, *Câu chuyện triết học*, Nxb Văn hóa thông tin, Hà Nội, 2008.

19. Terry Eagleton, *Tại sao Mác đúng*, Nxb Chính trị - Hành chính, Hà Nội, 2012.

20. Thu Giang Nguyễn Duy Cần, *Nhập môn triết học phương Đông*, Nxb Trẻ, 2011.

21. Hội đồng Trung ương, *Giáo trình Triết học Mác - Lênin (tái bản có sửa chữa, bổ sung)*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2010.

22. Immanuel Kant, *Phê phán lý tính thuần túy* (dịch giả Bùi Văn Nam Sơn), Nxb Văn học, Hà Nội, 2004.

23. V.I.Lênin, *Toàn tập, tập 18, tập 20, tập 29, tập 30, tập 36, tập 39, tập 41, tập 42, tập 44*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2006.

24. C.Mác, *Tư bản, quyển 3, tập III*, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1994.

25. C.Mác, Ph. Ăngghen, *Toàn tập, tập 1, tập 3, tập 4, tập 13, tập 19, tập 25, tập 21*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 1995.

26. C.Mác, Ph.Ăngghen, *Tuyển tập, tập 1, tập 6*, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1984.

27. Hồ Chí Minh, *Toàn tập, tập 2, tập 3, tập 5, tập 6, tập 7, tập 8, tập 9, tập 10, tập 12, tập 13*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2000.

28. Nguyễn Thế Nghĩa, *Những nguyên lý triết học*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2014.

29. Nguyễn Thế Nghĩa, Thái Thị Thu Hương, *Những vấn đề cơ bản và cấp bách của triết học mácxít*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2014.

30. Zhang Lei Sheng, *Bàn về sự kết hợp giữa chủ nghĩa duy vật lịch sử và lý luận giá trị thặng dư- Lấy tư bản của Mác và quá trình sáng tác nó làm ví dụ*, Tài liệu phục vụ nghiên cứu (lưu hành nội bộ), Viện thông tin khoa học xã hội, 2016, số TN 2016 - 12,13.

31. Trần Đăng Sinh, Lê Văn Đoán, *Chuyên đề Triết học*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội, 2011.

32. Nguyễn Tài Thư, *Lịch sử tư tưởng Việt Nam, tập I*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội, 1993.

33. Alvin Toffler (người dịch Nguyễn Văn Trung), *Làn sóng thứ ba*, Nxb Thanh niên, Hà Nội, 2008.

34. Trung tâm từ điển học, *Từ điển tiếng Việt*, Nxb Đà Nẵng, Đà Nẵng, 2009.

35. Nguyễn Phú Trọng, *Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam*, Nxb Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2022.

36. *Từ điển triết học*, Nxb Tiến Bộ, Mat-xcơ-va, 1986.

37. Hà Huy Tuấn, *Quan niệm của I. Kant về bản chất của nhận thức trong tác phẩm Phê phán lý tính thuần túy*, Luận văn thạc sĩ triết học, Viện triết học, Hà Nội, 2005,

38. Sun ZhengYu, *Lịch sử hiện thực: bản thể luận của tư bản*, Tài liệu phục vụ nghiên cứu (lưu hành nội bộ), Viện thông tin Khoa học xã hội, 2016, số TN 2016 - 14,15,16

39. Zhang LengYun, *Lược bàn về lý luận hình thái xã hội của Mác từ “bản thảo Paris” với “bút ký nhân học”*, Tài liệu phục vụ nghiên cứu (lưu hành nội bộ), Viện thông tin Khoa học xã hội, 2010, số TN 2010 -7,8,9.

40.<https://en.wikipedia.org/wiki/Ontology>, “In metaphysics, ontology is the philosophical study of being, as well as related concepts such as existence, becoming, and reality”.

41.<https://www.thefreedictionary.com/ontology>, “philosophy the branch of metaphysics that deals with the nature of being”

42. *Một số suy nghĩ về nghiên cứu triết học ở Việt Nam trong kỷ nguyên toàn cầu hiện nay*, <http://philosophy.vass.gov.vn/triet-hoc-vietnam/Mot-so-suy-nghi->

ve-nghien-cuu-triet-hoc-o-Viet-Nam-trong-ky-nguyen-toan-cau-hien-nay-86.0.html, ngày truy cập 25/10/2022.